

Stanovisko České advokátní komory k návrhu vyhlášky, kterou se mění vyhláška č. 177/1996 Sb., advokátní tarif, ve znění pozdějších předpisů

I. Obecně

Materiál odkazuje na programové prohlášení vlády a v návaznosti na něj jako důvod předložení návrhu vyhlášky měnící vyhlášku č. 177/1996 Sb., advokátní tarif, ve znění pozdějších předpisů, uvádí cíl zastavit rostoucí veřejný dluh (s plánem dosáhnout v roce 2016 – v textu překlep 1016 – vyrovnaných veřejných rozpočtů).

Jde tedy o politikum – ani předkladatel netvrdí, že by důvody předložení materiálu spočívaly v důvodech právních (jako např. neosvědčení dosavadní úpravy, nejednoznačnost či výkladová složitost dosavadní úpravy, neslučitelnost s vnitřní zákonnou úpravou, rozpornost s mezinárodní úpravou či mezinárodními závazky České republiky, apod.).

Z právního hlediska je však potřeba ctít právo každého na spravedlivý proces, jehož nedílnou součástí je i právo na právní pomoc v řízení před soudy, jinými státními orgány či orgány veřejné správy, a to od počátku řízení (čl. 37 odst. 2 Listiny základních práv svobod), nebo právo obhajovat se v trestním řízení za pomoci poskytnutého obhájce, v případě nedostatku prostředků na jeho zaplacení (čl. 6 odst. 3 písm. c) Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod). Nosným subjektem realizace těchto práv je poskytování právních služeb kvalifikovaným a nezávislým advokátem a vytvoření předpokladů pro jejich řádné zabezpečení, mezi něž patří i ustanovování zástupců účastníků v civilním řízení a obhájců v trestním řízení státem v případech, kdy je to v zájmu realizace práva na spravedlivý proces potřebné.

Již z „možných“ variant řešení uvedených v odůvodnění a z jejich vyhodnocení vyplývá účelovost a jednostrannost navrhovaného postupu. Předkladatel vychází ze zjednodušeného modelu, podle kterého, pouze čím bude nižší odměna ustanoveného advokáta, tím budou nižší výdaje na odměny těmto ustanoveným advokátům. Předkladatel však nebere v úvahu případně i možnost, kdy snížení celkové výše mandatorních výdajů vynakládaných na odměny advokátů může být např. dosaženo tím, že budou liberálněji upraveny a posuzovány důvody pro nutnou obhajobu (§ 36 trestního řádu) nebo pro ustanovení zástupce v civilním řízení (§ 30 odst. 2 v návaznosti na § 138 o. s. ř.).

Z grafu na str. 2 odůvodnění vyplývá, že již nyní bez jakýchkoli zásahů do současné úpravy advokátního tarifu došlo v roce 2009 oproti roku 2008 ke **snížení** odměn advokátům ustanovených v trestních věcech (z částky 562 093 000 Kč na 537 651 000 Kč).

Z grafu na str. 3 odůvodnění pak vyplývá, že již nyní v porovnání let 2008 a 2009 bez jakýchkoli zásahů do současné úpravy advokátního tarifu v zásadě **stagnuje** výše celkové částky vynakládané na odměny ustanoveným advokátům v civilních i trestních věcech dohromady (697 460 000 Kč a 699 231 000 Kč).

Materiál bohužel nepojmenovává důvody této situace (tj. porovnání let 2008 a 2009), pokud vůbec předkladatel tyto důvody zná. Neříká ani, zda v porovnání posledních dvou uváděných let např. došlo ke snížení trestné činnosti, či ke snížení nápadu trestních věcí projednávaných soudy apod. Naopak vzhledem ke změně právní úpravy doručování v civilních věcech (s účinností od 1. 7. 2009) lze spíše předpokládat snižování objemu odměn ustanoveným advokátům v civilních věcech – především proto, že dojde zřejmě k podstatnému snížení, popř. i k vymizení případů, kdy soudy budou ustanovovat advokáty jako opatrovníky dle § 29 odst. 3 o. s. ř. (opatrovník účastníku řízení, jehož pobyt není znám). Lze poukázat i na usnesení Ústavního soudu ze dne 30. 6. 2010, sp. zn. II ÚS 1308/10; nehledě na jeho

předchozí judikaturu ve věcech ustanovování tzv. opatrovníků pro doručování. Současně ani není uvedeno, na základě čeho (resp. jakého, pokud možno exaktního a přesvědčivého výpočtu a odůvodnění) předkladatel došel k výši předpokládaných úspor v případě přijetí navrhované varianty III.

Je otázkou, zda snížení odměn dle advokátního tarifu má být (když už musí být dle předkladatele realizováno s odkazem na výše uvedené politikum) tak razantní. Je potřeba připomenout, že advokáti (byť „jen“ ti, kteří jsou ustanovováni obhájci v trestních věcech) nesou ke své tíži a nikoli k tíži státu snížení mimosmluvní odměny o 10 % (tedy ve výši uvažované pro snížení platů státních zaměstnanců) již od podzimu roku 1997, tedy 13 let.

Dále je potřeba vzít v úvahu též to, že Česká advokátní komora již prakticky od svého vzniku určuje advokáty k poskytnutí bezplatné právní pomoci v případech, kdy žadatel nesplňuje podmínky pro ustanovení advokáta soudem a ani se nemůže poskytnutí právních služeb jinak domoci (§ 18 odst. 2 a násl. zákona o advokacii). Tímto postupem Komora do značné míry „supluje“ stát při zajišťování práva na spravedlivý proces, přičemž advokát, takto určený k poskytnutí bezplatné právní pomoci, nemá nárok na odměnu a dostává pouze minimální příspěvek ze sociálního fondu Komory na úhradu vynaložených nákladů. Nejen v civilním a trestním řízení, ale zejména při řízení před Ústavním soudem, kde je zastoupení advokátem povinné a Ústavní soud dle svého právního stanoviska není oprávněn k ustanovování advokátů, jde pak o významný okruh poskytování právní pomoci, který by jinak nemohl být zajištěn.

Česká advokátní komora zastává stanovisko, že takto koncipované opatření se zásadním způsobem míjí se sledovaným účinkem spočívajícím v omezení státních výdajů, a to z toho důvodu, že snížení odměny advokátům ustanovených soudem bude mít pouze zanedbatelný dopad na státní rozpočet, avšak bude představovat zásah do spravedlivého odměňování advokátů v těch případech, kdy odměnu advokáta hradí stát. Částečná dvojkolejnost mezi odměnou advokáta hrazenou klientem a odměnou advokáta hrazenou státem představuje již stávající ustanovení § 15a advokátního tarifu, nicméně prohloubení této dvojkolejnosti o dalších 20 % již vyvolává pochybnosti o ústavnosti takového kroku.

Lze rovněž očekávat, že snížení odměny ustanoveným advokátům povede ke snížení zájmu těchto advokátů poskytovat právní služby v daných případech, což může vést ke snížení vymahatelnosti práva a k ohrožení základních práv a svobod těch, jejichž práva a oprávněné zájmy mají být ustanoveným advokátem hájeny a prosazovány.

V neposlední řadě lze rovněž poukázat na to, že snížení odměn advokátů bude mít odraz i v tom, že dojde ke snížení částky daní, které advokáti státu z odměn odvádějí.

Návrh rovněž zcela opomíjí skutečnost, že stejně jako v jiných oborech podnikání, i advokátům narůstají náklady spojené s výkonem advokacie – např. náklady na vedení kanceláře, nájem, výpočetní techniku a její aktualizaci, platy zaměstnanců, pořízení odborné literatury, účast na odborných akcích.

Nelze dále pominout skutečnost, že stát má právo vymáhat odměnu vyplacenou advokátovi na odsouzeném. Je třeba, aby stát přijal taková opatření, která by vymáhání vzniklých nákladů zefektivnila. Z odůvodnění návrhu vyhlášky však nevyplývá, že by se o takových opatřeních v rámci úspor uvažovalo.

Zároveň lze vyjádřit znepokojení nad tím, že Ministerstvo spravedlnosti na jedné straně usiluje o snížení výdajů na odměny advokátů ex officio z důvodů nutných úspor, ale zároveň hodlá v blízké budoucnosti vynaložit finanční prostředky na spuštění a provozování registru mediátorů, konání zkoušek mediátora a výkon dohledu nad činností mediátorů. Z tohoto úhlu

pohledu se snížení odměn advokátů jeví jako dotování jiné činnosti Ministerstva spravedlnosti, s čímž zásadně nesouhlasíme.

S přihlédnutím ke shora uvedeným skutečnostem Česká advokátní komora vyjadřuje zásadní nesouhlas s navrhovanou novelizací vyhlášky č. 177/1996 Sb., advokátní tarif, ve znění pozdějších předpisů.

Připomínky k jednotlivým ustanovením

Při setrvání na shora uvedeném stanovisku uplatňujeme k návrhu následující konkrétní připomínky:

K bodu č. 1

Navrhujeme vypustit, a to pro nesystematičnost a duplicitu ve vztahu k navrhovaným ustanovením § 12a a 12b. Pokud je úmysl navrhovatele upravit otázku zvýšení nebo snížení mimosmluvní odměny formulován na jednom místě vyhlášky (což považujeme za vhodné), potom je nelogické, aby bylo snížení upraveno i v ustanovení § 10a. Dosavadní znění § 10a advokátního tarifu přitom odkazuje na § 10 odst. 3 a v něm nikoli na odměny, ale na tarifní hodnoty.

K bodu č. 3

S ohledem na připomínku k novelizačnímu bodu č. 1 doporučujeme v navrhovaném ustanovení § 12b doplnit, že snížení se vztahuje rovněž na odměnu opatrovníka dítěte ustanoveného podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže, a to např. následujícím způsobem:

„§ 12b

„Sazby mimosmluvní odměny podle § 7 za úkony právních služeb ustanoveného obhájce v trestním řízení nebo ustanoveného zmocněnce v trestním řízení a při výkonu funkce opatrovníka dítěte podle zvláštního právního předpisu upravujícího soudnictví ve věcech mládeže^{1c)} se snižují o%.“.

Znovu je potřeba konstatovat, že nejsou uvedeny žádné ekonomické důvody pro snížení celkově zrovna o 30 % (a ne třeba o 15 % nebo 20 %).

Připomínky nad rámec návrhu

K § 1 odst. 1

V případech, kdy mezi advokátem a klientem nedojde k uzavření smlouvy o smluvní odměně v případě zastupování klienta před soudem v občanském soudním řízení, a soud při rozhodování o náhradě nákladů řízení podle § 151 odst. 1 o. s. ř. určí výši odměny za zastupování advokátem paušální sazbou podle vyhlášky č. 484/2000 Sb., v platném znění, může být takto určená odměna vyšší než mimosmluvní odměna, na kterou má advokát v takovém případě vůči klientovi nárok podle advokátního tarifu. Vzhledem k tomu, že náhrada nákladů řízení (přísudek – § 149 o. s. ř.) náleží úspěšnému účastníkovi řízení (advokát je pouze platebním místem), je pak možno rozdíl mezi výší odměny advokáta

stanovené paušálně soudem a výší mimosmluvní odměny, kterou je klient advokátovi povinen skutečně zaplatit, považovat za bezdůvodné obohacení klienta (nehledě k souvisejícím daňovým otázkám – kdo je plátcem daně z takové částky). Tuto disproporci se navrhuje odstranit následující úpravou:

„1. § 1 včetně poznámky pod čarou č. 1 zní:

„§ 1

(1) Odměna advokáta za poskytování právních služeb (dále jen „odměna advokáta“) se řídí jeho smlouvou s klientem (dále jen „smluvní odměna“).

(2) Není-li odměna advokáta určena podle odstavce 1, řídí se ustanoveními této vyhlášky o mimosmluvní odměně. To neplatí, byla-li výše odměny advokáta určena soudem nebo jiným orgánem postupem podle jiného právního předpisu¹⁾ při rozhodování o náhradě nákladů řízení, a takto určená odměna je vyšší.

(3) Při stanovení nákladů řízení, jejichž náhrada se klientovi přiznává rozhodnutím soudu nebo jiného orgánu, se výše odměny advokáta určí podle ustanovení o mimosmluvní odměně, nestanoví-li zvláštní právní předpis jinak¹⁾; § 12 odst. 2 se neužije. Na to je advokát povinen upozornit klienta, jedná-li s ním o smluvní odměně.

(4) Ustanovením odstavce 3 věty první se řídí i určení výše odměny advokáta ustanoveného soudem.

¹⁾ § 151 odst. 2 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.

Vyhláška č. 484/2000 Sb., kterou se stanoví paušální sazby výše odměny za zastupování účastníka advokátem nebo notářem při rozhodování o náhradě nákladů v občanském soudním řízení a kterou se mění vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění pozdějších předpisů.““.

K § 9 odst. 5

Vzhledem k obtížím, které ustanovení § 9 odst. 5 advokátního tarifu vyvolává v praxi (zejm. pokud jde o otázku, zda se určení opatrovníkem vztahuje pouze pro doručování písemností nebo zda se vztahuje na všechny procesní úkony), navrhuje předmětné ustanovení vypustit. Tarifní hodnota se tak bude při výkonu funkce opatrovníka ustanoveného soudem podle § 29 odst. 3 o. s. ř. určovat podle obecných pravidel upravených v ustanovení § 8 a 9 advokátního tarifu podle toho, o jaký případ se bude jednat. Tento závěr ostatně dovodila i rozhodovací praxe soudů podle platné právní úpravy (viz např. rozhodnutí MěS Praha č. j. Co 468/2007-140).

Připomínky de lege ferenda

Domníváme se, že v případě přistoupení k zamýšlenému snižování odměny advokátům ex offio by bylo spravedlivé zajistit, aby těm advokátům, kteří se i za těchto podmínek rozhodnou nechat se ustanovit jako obhájce, zmocněnec nebo opatrovník, byla jejich odměna vyplácena řádně a včas, aby se tak ještě více nezhoršovala situace ustanoveného advokáta. Navrhujeme proto při nejbližší novele trestního řádu a občanského soudního řádu doplnit tyto procesní

předpisy o ustanovení, podle kterého je stát povinen zaplatit odměnu advokáta do 15 dnů po uskutečnění úkonu; v opačném případě je stát povinen zaplatit úrok z prodlení.